

id. Dr. Bagi Ferenc*

Fordítási és más nyelvi-nyelvhelyességi hibák a Magyar Szóban megjelent cikkek és tudósítások címeiben

Közismert tény, hogy a médiumokban megjelent közlések címének igen fontos szerepe van, mind a médiumok működtetői, kiadói, mind nézői-hallgatói, illetve olvasói szempontjából, mert a sugárzott műsorok, illetve megjelentetett cikkek, tudósítások – de az egyéb adások és írások tartalmaira is – elsődlegesen a cím hívja fel az érdeklődő figyelmét. Az elektromos médiumokkal szemben a lapok esetében a címnek talán még fontosabb a szerepe, mivel a rádió és a televízió sok-sok csatornájával a lakásban, azaz otthon van, tehát kattintással működtethetőek, az újságért, vagy újságokért viszont általában el szoktak menni, az újságárusnál pedig nagy a választék... A tétovázó vásárló a lapokban megjelent cikkek címeit átfutva is dönt arról, hogy melyik lapot veszi meg, esetleg még arról, hogy kedvelt heti- vagy napilapja mellett melyiket még. Odahaza pedig, ahogy a tévé- és rádióadókat váltogathatja, az újságot is a címeiket böngészve, olvasgatva lapozgathatja, ha pedig eközben több olyanra fut, amelyeket rossz magyarsággal fordítottak le, avagy nyelvi-nyelvhelyességi hibákkal tarkítottan fogalmaztak meg, ingerülten le is csaphatja a lapot, bánva, hogy megvette azt. Az viszont már nemcsak az olvasóra, de az itteni magyarságra nézve sem lenne jó, ha a *Magyar Szó* vásárlásáról és olvasásáról ilyenféle hibák, vagy a lap más fogyatékoságai miatt mondana le bárki is.

Mert az, hogy legyen, és igényes legyen a Magyar Szó, és, hogy legyenek igényes hetilapjaink, folyóirataink, hogy legyenek magyar nyelven is igényes és gazdag műsorválasztékú tévé- és rádióműsorok, az már nem magánügy, hanem igen fontos közügy. Ennek érdekében pedig javulást serkentő szándékkal tenni is illik valamit, és nem csak az illetékeseknek, hanem az olvasónak is, ez pedig azt is jelenti, hogy a hibákat, a nyelvieket és a másféléket is, nem csak szóvá kell tenni, de ezek miatt bírálni is kell a lapot, annak felelőseit, felelőseit.

* id. Dr. Bagi Ferenc, nyugalmazott egyetemi tanár, Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Újvidék

Ezen írásomban ezért foglalkozom ezúttal egy részletkérdéssel: a *Magyar Szóban* megjelent cikkek és tudósítások címeiben észlelt fordítási és más nyelvi-nyelvhelyességi tévesztésekkel. Előre kell azonban bocsátanom, hogy, ha ezt, netán, kissé csipkelődőnek tűnő hangnemben tenném is, indokoltnak vélem a dolgot, ugyanis a tévesztések egyike-másika inkább megmosolyogtató, mint bosszantó, de ellenségeskedésre még a súlyosabb hibák miatt sem látok okot. Annak érdekében, hogy a sértő szándék és személyeskedés gyanúját is elkerüljem, a kifogásolható címek szerzőinek nevét elhallgatom, szignóikat sem jelzem, viszont a kifogásolt cím megjelenésének dátumát közvetlenül kiírásuk után zárójelben közlöm, de ezt is azért, hogy megkönnyítsem az észrevételeim helytállóságát ellenőrző érdeklődő munkáját. Azt is meg kell továbbá jegyezni, hogy a kifogásolt címekben lévő fordítási hiba, avagy hibák okának, okainak megállapítása érdekében, szükséges azok forrásnyelvi változatának kikövetkeztetése, azaz, e címek magyarról szerbre történő visszafordítása, ugyanis ezek eredetije, a szerb nyelvű szövegcímek, de maguk a szövegek sem álltak rendelkezésemre munkám során, utólagos hozzáférésük pedig az eltelt idő miatt, most már aligha lehetséges, avagy bonyolult lenne. Az eredeti címnek szerb nyelvre való visszaállítása, visszafordítása azonban – „hála” a gyakorlatilag kizárólagosan *tükörfordítási „technika”* alkalmazásának – nem is bizonyult megerőltetőnek. És még egy, ám korántsem mellékes megjegyzés a tévesztések elemzésének megkezdése előtt: a cikkek és tudósítások címében megjelenő hibák miatti bíráláskor sem tévesztendő szem elöl az a tény, hogy a lap munkatársai fordítói-címadói munkájuk végzése során nincsenek könnyű helyzetben, hisz igen erős hatással lehetnek rájuk a szerb nyelven kapott információk, a cikkek címének figyelemfelkeltő ereje, a címnek és a cikk tartalmának összefüggései, és egészen bizonyos az is, hogy munkál bennük annak szándéka, hogy az információt minden értékvesztés nélkül közöljék magyarul olvasóikkal. Ezek a dolgok kétségkívül igencsak megnehezítik munkájukat, de ... De ez van! Ezek a tényezők a kisebbségi lét velejárói, – minden itteni foglalkozás sajátos velejárói, minden kisebbség sorába tartozónak, legyem az értelmiségi, vállalkozó, vagy foglalkoztatott, problémája ez. A nyelvi igényesség viszont az anyanyelv megtartásának létkérdése is! A tévesztések miatti bírálat tehát nem csak szükséges, de követelmény is.

A kifogásolható cikkek és tudósítások címei sorában az első így hangzik: „**Soros a Galenikára vetette rá a szemét.**” (2015. február 25., szerda.) A fordító elsősorban azért hibázott, mert a szerb nyelvű címet

minden elemével együtt: minden szót jelentése szerint, de szórendileg és ragozását tekintve is pontosan úgy fordított magyarra, ahogyan ezek az elemek a szerb nyelvű címben voltak, tetézzve az egészet még azzal, hogy a szerb nyelvű címben egész biztosan meglévő állandósult szókapcsolatot, a „*baciti oko*” kifejezést félreértette, illetve összetévesztette a „*baciti pogled*” alkalmi szókapcsolattal, ugyanis az előbbi a magyarban a „*szemet vet*” vkire, vmire, úgyszintén állandósult szókapcsolattal egyenértékű, míg a második, a „*baciti pogled*”, alkalmi szókapcsolat nyelvünkben a „*ránéz*”, „*rápillant*” szavakkal, vagy a „*pillantást vet*” vkire, vmire alkalmi szószerkezettel, illetve a szerb kifejezésnek méginkább megfelelő „*a ráveti a szemét*” vkire, vmire, úgyszintén alkalmi szókapcsolattal feleltethető meg, azzal a szószerkezettel tehát, amely *A kis kút, kerek kút* című népdal egyik sorában áll: „Csalfa szemeimet rá sem merem vetni,”¹

Ezzel szemben a „*baciti oko*” éppen úgy, mint magyar megfelelője, a „*szemet vet*” vkire, vmire olyan jelentéssel bír, amely szerint valaki *meg akar szerezni, meg akar venni* magának vmit, netán, vkit, illetve egyetlen szóval kifejezve e tényállást: vki *birtokolni akar* vmit. A tudósításból természetesen kitűnik, hogy nem arról van szó, hogy az amerikai milliárdos üzletember gyönyörködve *vetette rá a szemét* az egyébként építészeti szempontból megkapó gyárépületre, hanem arról, hogy az üzemelő gyógyszergyár megvásárlásának lehetőségét fontolgatta, fontolgatja. Logikus tehát, hogy a valós tényállást kifejező cím ez lehet: „Soros *szemet vetett* a Galenikára”.

A következő cím: „**Használhatatlan a mobilgát egy része**” (2014. május 28., szerda) Ennek a címnek az elolvasása után az olvasó meghökken, és valószínűleg a város elöljáróinak melléfogására, netán törvényellenes cselekedetére gondol: *Selejtet vásároltak? Rosszul terveztek és rosszul építkeztek?! Panamáztak?!* Szerencsére most csak a címben, és nem a városatyák intézkedéseiben, és nem is a megvásárolt mobilgát-elemekben, még az ezeket tartó megépített oszlopokban, sőt a tervezésben sem volt hiba, mert egy városunkra zúduló árvíz esetén minden használható lehet abból, amit a városatyák megvettek és megépítettek, de még a gátelemeknek az a része is *felhasználható* lenne, amit a többivel együtt borsos áron a város pénzén vettek, – derül ki a

¹ A népdal általam ismert aktuális szövegrésze ez: Kis kút, kerek kút áll az udvarunkban, / De szép barna kislány van a szomszédunkban! / Csalfa szemeimet rá sem merem vetni, / Fiala az édesanyja, őt is kell szeretni!

cikkből –, tehát „*csak*” annyi a baj, hogy a realizálás körüli vitatkozás elhúzódott, s eközben az infláció, no meg a vitatkozás költsége (hiszen ez is pénzbe kerül, mint ahogy a szólás szerint „*Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen!*”), hát elfogyott a pénz, pénz híján pedig a mobilgát elemeit tartó oszlopokat az árvíz-veszélyeztetett szakasz mintegy 400 méterén nem építették meg. Majd, ha dűlőre jutnak, majd, ha megtalálják és elfogadják a megfelelő megoldást, és pénz is lesz, megépülnek ezek is... Ha időközben árvíz is lesz...? Majd hagyományos módon, homokzsákokkal védelmezik a kérdéses részen a várost, miközben a mobilgát-elemek fennmaradt része biztos helyen, – a raktárban porosodik...

No, igen! Mind ez kifogásolható, sőt baj is. De a címmel is baj van, merthogy az abban lévő szavak nemcsak, hogy nem arra készítik fel az olvasót, amiről a cikkben szó van, de még meg is tévesztik! Hogy ennek mi lehet az oka? Újságírói szándékosság semmiképpen sem, *csak* a pontatlan fordítás! Ugyanis az árvízvédelemmel kapcsolatos munkálatakról szóló eredeti, szerb nyelvű jelentésben a mobilgát-építés és a megvásárolt gátelemelek kapcsán (feltételezésem szerint) a következő állhatott: „...*deo mobilnih elemenata ne može se koristiti u slučaju poplave...*” (a mobilgát-elemek egy része árvíz esetén nem használható, vagy: *nem használható fel*), esetleg más szavakkal ez a jelentéstartalom, de semmiképpen sem az, hogy a megvásárolt gátelemelek, vagy a megépített mobilgát egy része *használhatatlan*, amely kifejezés pedig a címben áll. Az viszont igaz, hogy a város az árvíztől védő mobilgát-elemekre sokat költött, de az akkori vezetők hebehurgyasága miatt, annak egy része árvíz esetén is bizonytalan ideig *ki-* vagy *felhasználatlan* marad. A címnek pedig éppen erre a dologra, a mobilgát-elemek egy részének *ki-*, vagy *felhasználhatatlanságára*, meg a tartóoszlopok egy részének, a kialakult huzavona miatti (vagy más okból való) meg nem építésére, valamint az említettek következményeire kellett volna felhívnia a figyelmet, hogy az olvasók levonhassák a tanulságot, a város lakói pedig szavazáskor jobban meggondolják, hogy kire/kikre voksolnak.

„**Tejöntözés Újvidéken**” (2013. február., hétfő) adja hírül egy újabb, ezúttal címoldali cím. Nocsak!?! *Öntözni* a tejet?! De hát a tej nem olyan dolog, amit *öntözni* szokás, és nem is szoktak tejjel semmit sem öntözni. A tejet hígítani, átvitt értelemben pedig „keresztelni” szokták a megbízhatatlan termelők vagy árusok. Az ilyesmi már ismeretes... Tehát az már bizonyos, hogy Újvidéken, a tartományi képviselőház előtt tiltakozó tejtermelők sem *öntözték* a tejet, hanem *kiöntötték*, esetleg *kiöntögették* az aszfalra, amit a közléshez mellékelte fotó is bizonyít. A mellé-

kelt kép alapján mintha a **kiöntötték** szó használata lenne inkább indokolt, ugyanis azon az látható, hogy sok gazda sorakozott fel a tartományi képviselőház előtti járda szélén, akik – ki nagyobb, ki kisebb edényből – bő sugárban **öntötték ki** az úttestre edényeikből a tejet. Az viszont már nagyon is érthető, hogy a cikkíró az olvasó tiltakozását is kiváltó módon akart tájékoztatni a gazdák e sokkoló cselekedettel kifejezett tiltakozásáról, de szóválasztása semmiképpen sem bizonyult sikeresnek, merthogy a magyar *tejöntözés* és a szerb *prolivanje mleka* szavak jelentései nemcsak hogy nem felelnek meg egymásnak, de kérdés, hogy egyáltalán megvan-e, létezik-e a magyar szókincsben a *tejöntözés* hangsor, betűsor mint szó? Hogy nem használatos, az egészen bizonyos, ennél fogva a cikk írójának, avagy fordítójának szókreációja semmiképpen sem dicsérhető... A kifogásolt cím pedig eképpen lenne elfogadható: „*Tejkiöntés Újvidéken*”.

No, igen! A honi magyar olvasó már eléggé edzett, hiszen tapasztalt már szó-, meg másféle kreációkat, közöttük olyan „kreatív” cselekedeteket is, amelyek – így vagy úgy! – a tejjel is kapcsolatosak, illetve annak kérdésével, hogy egészségügyi szempontból megfelelő tejet fogyasztunk-e. Emlékeznek még? Nagy volt a tiltakozás, a lázongás, mert kiszivárgott, hogy, bizony, a közfogyasztásra szánt tej minősége nem felel meg a szabványnak. Hogy csillapítsa a kedélyeket az akkori mezőgazdasági miniszter – heroikusan és teátrálisan! – a tévé kamerái előtt hajtott fel egy pohár tejet. És, mivel az „önfeláldozó” mutatványt túlélte, bizonyítottan látta azt, hogy a tejjel *minden rendben van!* Mégis, valahogy kiderült, hogy nem így áll a dolog! A helyes megoldás, a meg nem felelő minőségű tej megsemmisítése helyett azonban, a felelős illetékesek azt sütötték ki, hogy „hibádzik” a szabvány, éspedig az a szabvány, amely az európai mércékkel összehangban maximum öt század egységnyi aflatoxint engedélyezett literenként a közfogyasztásra szánt tejben és tejtermékekben, az abban meglévő öt tizedrésnyi (gyakran pedig ennél is többet kitevő!) *aflatoxin*nal szemben. Amire aztán az illetékesek „*kreatívan*” reagáltak: – kieszközölték az élelmiszerekre vonatkozó szabványokat meghatározó szervnél az előírt aflatoxin-szint valós helyzetéhez, tehát az egészséget károsító öt tized szinthez való igazítását. És miután ez megtörtént, – a tejjel egyszerre *minden, de minden „rendben lett!!!”*.

Másképpen zavarta ugyan, de úgyszintén zavarta e furcsa nevű toxin, az *aflatoxin*, hetilapjaink egyikének mindenését, így aztán növényvédelmi mezőgazdasági mérnöki diplomával rendelkező alkalmazottjának cikkében szorgalmasan át is javította ezt az „értelmetlen” **afla**

szót a szerinte megfelelő és általában közismert *alfa* szóra, mert hát az *alfa*-szó betűnévként a görög ábécében már nagyon-nagyon régóta megvan, de megvan az emberi- és állatvilággal foglalkozó munkák, a mindennapok- és a tudomány szókincsében is, sőt megjelenik versben is, és pedig magyar költő versében, *Babits Mihály A lírikus epilógja* című szonettjének utolsó sorában: „*jaj, én vagyok az ómega és az alfa.*”.

Nem vitás: valamiféle értelemben **alfa**-dolog, mindenben van és, lám! – közbelépésének hála! – lett a tejben, meg még a hetilapjában is!

Tehát: sokan és sokféleképpen, de mindahányan *kreatívan* intézkedtek ezekben az „aflatoxinos időkben”. Még a tejtermelők is, akik pedig feletették teheneikkel az aflatoxinnal fertőzött kukoricát, gabonát: ők tudták, hogy mit tettek, így aztán „kreatívan” – *lapítottak!* De a *Magyar Szó* és mezőgazdasági kérdésekkel foglalkozó melléklete, a *Magvető* objektív tájékoztatás védelmében, főképpen bírálásuk esetén, mindig harcosan reagáló munkatársai sem maradtak ki e dologból! Ők, vagy a *munkásosztály* – azaz: a *termelők!* – szocializmus érájából fennmaradt megfellebbezhetetlen igazának és ártatlanságuknak vállalása okán, vagy az objektív tájékoztatás rendkívüli alkalmának, „tálcán felkínált” lehetőségének, fel nem ismerése miatt – „kreatívan” hallgattak. Egy mukkot le nem írtak arról, hogy, bizony, a tejtermelők is ludasak ebben az aflatoxinos hercehurcában ... De az idő múlik... Lecsendesedtek a kedélyek, hagyjuk hát a dolgot...

„**Favágás a Népfront utcában**” (2015. február 27., péntek) – tájékoztat egy újabb cím. Na, és?! Mi ebben a hír? Hisz annyira megdrágult már a gáz, a központi fűtés, az áram, hogy az emberek inkább tűzifát vásárolnak. Az igaz, hogy nem kellene azt az utcán felvágatni, de ha kicsi az udvar... Csak nem az a baj, hogy *favágás* után az utcán hagyták a fűrészport, a szemetet? Nézzük csak, miről is lehet tulajdonképpen szó!/? Beleolvastam a rövidke írásba. Persze, hogy nem *favágásról*, hanem *fakivágásról* volt szó, pontosabban arról, hogy az utca kiöregedett ezüstlevelű jávorfáinak gyökerestől történő kivételét, valamint azok elszállítását végezték a Városi Kertészet dolgozói, hogy azután facsemetéket ültessenek helyettük, majd pedig füvesítsenek. Lényegében véve tehát nem a *favágás*, és nem is a *fakivágás* volt a tényleges hír, hanem a Népfront utca rendezése, szépítése, felújítása céljából végzett munkálatok megkezdése és folyamata. Valószínűleg erről szándékozta tájékoztatni olvasóit az idézett „*érdeklődést felkeltő címmel*” a tudósítás írója, csak a fordítás valahogy félresikerült... Pedig, az eredeti szerb nyelvű

cím pontatlan fordításának erőltetése helyett megtette volna a tényszerű közlés is: „*Folyamatban a Népfront utca rendezése*”.

„**Felelőségtudatos ivászat**” (2015. február 25., szerda) – harsogja egy újabb cím. A címet képező két magyar szó egymásnak ellentmondó jelentése alapján mindenki bizonyos lehet abban, hogy a szerb nyelvű szöveg címe sem lehetett az, amit ennek a címnek szerb nyelvre való (vissza)fordításával kapunk, azaz, nem írhatták így: „Svesno i odgovorno pijančenje”, hacsak valamelyik vicclapban nem. Merthogy a szerb *pijančenje* szó jelentése a magyar *ivászat* szó jelentésével maradóképtelenül megegyezik, e szónak *Magyar értelmező szótár* szerinti jelentése pedig: „Az a rendszerint lármás és duhaj mulatozás, amelynek során valamely társaság nagy mennyiségű szeszes italt fogyaszt.” Az ilyesmit viszont már nemigen szokták *felelőségtudatosnak* nevezni, de magára adó újságban népszerűsíteni sem. Hát akkor miről is lehet szó?! És valóban: könyvismertetővel egybekötött ismeretterjesztő előadást harangozott be a lap ezzel az abszurd címmel. Az ismertetésre kerülő könyv címe pedig mintha a tudósítás címét helyesbítette volna, bár magyarul nem éppen a körülményeknek megfelelő módon, ugyanis a lapban ez áll: „Hogyan igyunk felelőségtudatosan?”. Amennyiben alkohol fogyasztásáról van szó, a magyarban és a szerbben is, az (ő) *iszik*, illetve az (on/ona/ono) *pije* kifejezések egyaránt olyan jelentéssel bírnak, amely szerint a szóban forgó személy szeszes italt kimondottan „*az alkohol kedvéért fogyaszt*”, ezt a jelentésértelmezést viszont a szeszes italok előállítói egyszerűen nem iktatják be reklámszövegeikbe, ellenben *kulturált alkoholfogyasztásról*, ennek alkalmairól és módjáról már előadást is szívesen tartanak, vagy tartatnak. Valószínűsíthető hát, hogy az előadás szerb nyelven meghirdetett címében sem *ivászat*, hanem a hangulatosabb és egyben bizalmas *idogálás* (*pijuckanje*) szó állhatott, igényesebb megfogalmazás esetén viszont eképpen fogalmazhattak: *Meraklijsko / odmereno konzumiranje alkohola*. (Ínyenc / mértéktartó alkoholfogyasztás). Ezek után talán mondani sem kell, hogy az idézett könyvcím sem hangzik jól magyar nyelven. Az pedig már egyszerűen hihetetlen, hogy országos jelentőségű projektumot hirdettek volna meg „*Felelőségtudatos ivászat Szerbiában*” címmel... Pedig ezzel a címmel ezt tette közhírré a *Magyar Szó* a „*Felelőségtudatos alkoholfogyasztás Szerbiában*” cím helyett.

„**Teli rossz adóssal?**” (2013. március 13., szerda) Bár a cím grammatikailag megfelel, mégis magyarul idegenszerű, kellemetlen hangzású. Szerb nyelvre való visszafordításának művelete azonban kissé

bonyolult, mert a *teli* magyar szónak egymástól két eltérő jelentésű szó feleltethető meg a szerb nyelvben, a *puno* (magyarul *sok*) és *pun* (magyarul *teli, telt*). A címet követő szövegből pedig az derül ki, hogy az adósok (főképpen személyek és vállalkozások) bankoknak tartoznak, aminek következtében a nemeket megkülönböztető szerb nyelvben pontosítani kell azt, hogy az adósok, vagy a bankok előtérbe helyezésének, kiemelésének szándékával fogalmazzuk-e meg a visszafordítás során a címet. Ha az adósok előtérbe helyezésével, kiemelésével tesszük ezt, akkor (adósok = *dužnici*) a hímnemű szó, a *dužnici*, ha pedig a bankok előtérbe helyezése a tényállás (bankok = *banke*), akkor a nőnemű *banke* szó határozza meg a magyar *teli* szó szófaji megfeleltetését. Ennek következtében az első esetben a szerb nyelvű cím ez: „*Puno loših dužnika?*” = „*Sok a rossz adós?*”, a második esetben pedig (mondatról lévén szó: a melléknév segédigével társul!) névszói állítmánnyal fejezzük ki: „*(Banke su) pune lošim dužnicima?*” = „*(Bankok), teli (vannak) rossz adóssal?*”, vagy: „*Teli (vannak) rossz adóssal (a bankok)?*”. (A zárójeles részek a szerb és a magyar változatokban egyaránt elhagyhatók a cím hatáskeltésének kidomborítása érdekében.) Az elmondottakból következik: az utóbbi, a „*Pune lošim dužnicima?*” címváltozatra vezethető vissza a magyar nyelvű változatban kifogásolt cím, amely a nemeket megkülönböztető szerb nyelvben figyelemfelhívó célból alakított kuszasága ellenére is érzékelteti: pénzzel foglalkozó intézmények, a bankok azok, amelyeknek sok rossz adósuk van. A *pune* szó nőnembe tartozásából következő egyértelmű érzékeltetés (a hímnemben ugyanez a szó *puni*, semlegesben *puno* lenne!) nyomán tudni való, hogy a bankok adósaival van baj. Ez az utalás a magyar nyelvre tükörfordítási technikával pontosan átvitt, lefordított címből viszont természetesen hiányzik, anyanyelvünk közismert sajátossága miatt (lévén, hogy anyanyelvünkben teljes a nemek közötti egyenrangúság). A fentebb elmondottakból következik: a tükörfordítás és egyáltalán a fordítás helyett jobb lett volna szövegtartalomra utaló új címet megfogalmazni, méghozzá talán inkább olyant, amely nem oly egyértelműen a hitelt felvevő személyeket és vállalatokat minősíti lesújtóan, hiszen (amint az Magyarországon bizonyosságot nyert!) a bankok sem anyalian ártatlanok ebben a dologban. A cím tehát ez is lehetne: „Növekvőben a hiteleiket nehezen törlesztők száma”.

A lap egyik hétfégi számának címlapján figyelemfelhívó nagybetűs cím, amely áttekint a 15. oldalra, teljes szélterében nagy kövér betűvel töltve ki azt: „**A kihasználatlan gyógsár**” (2013. február 2., 3.,

szombat-vasárnap), majd mindkét említett oldalon alcímmel egészíti ki a meghirdetetteket „*Mohol határában, az egykori Olovacs-fürdő helyén gyógyhatású sarat rejt a föld – Az adai önkormányzat a természeti kincs értékesítését tervezi bel- és külföldön*”.

Hát igen, – a tükörfordítástól nehéz szabadulni, merthogy a cikk írója minden bizonnyal az önkormányzat fürdőturizmus feladatkörével megbízott szerb ajkú interjúalanyával beszélgetve a „*lekovito blato*” szerb nyelvi szakkifejezést magyarra tükörfordítási technikával *gyógysár*nak fordította, bár az sem kizárt, hogy a magyarajkú megkérdezettek is a szerb nyelvű kifejezés hatására, vagy, mert a magyar nyelvben honos, a szakemberek által is elfogadott megfelelő szakkifejezést nem ismerik, a közismert *sár* szavunkból laikusán alkotott „*szakkifejezést*” használták. Mert hát azt már csak tudjuk, hogy sokféle sár van: *szürke, fekete, sárga*, meg *vendégmarasztaló* is... Miért ne lehetne *gyógysár* is?! Pedig az igényesebb mai magyar nyelvben éppen ez a szó a nem használatos kifejezés.

Hogy miért nem?

Azért nem, mert *sár* szavunk alapjelentése mellett, azaz, a: „*Víz-től lággyá, higgá, ragadóssá vált, főleg esőtől felázott, talaj.*” jelentése mellett, a második, átvitt értelemben vett jelentése kedvezőtlen, sőt, megalázó: „*Nyomorúságos, szégyenletes, megvetett helyzet, állapot.*” értelmezést hordoz. Többek között olyan jelentésű szókapcsolatokat alkot, mint: *sárba húz*, (lejtőre jut/juttat), *sárba tipor* (megaláz), *sárban fetreng, hentereg*, (tehát zuhlott), *sározzák egymást* (ócsárolják, becsmérlik, gyalázzák egymást). A *sár* szóval alkotott szóösszetételek között úgyszintén vannak közömbös jelentésűek és semleges hangulatúak, mint a *sárdarab*, *sárvédő*, kellemes jelentésűek, mint a régies *sárarany* szavunk (színarany értelemben), vagy az *állja a sarat* szólásunk, orvosi szakkifejezések a *bélsár*, a *sárepe*, v. *epesár*, gyógyhatású jelentést hordozó régies szavunk a *pokolsár*, de megbélyegzőek is, mint a *sárfészek*, a *sárdobálás* stb. Tehát ha a gyógykezelés, a gyógyászat kérdésében pontosan kívánjuk tájékoztatni beszélőtársunkat, vagy az olvasót, akkor a *gyógyiszap* szót ajánlatos használnunk, illetve *iszapfürdőt*, *iszappakolást*, és ne *sárfürdőt* vagy *sárpakolást* kérjünk, ha erre szükségünk van. Jobb lesz így, mert az utcák, az utak, de a mezők sara is a járműforgalom, illetve a növényvédőszeres elterjedt használata miatt mára már mérgezővé, vagy legalábbis az egészségre káros hatásúvá vált. Ez a tény pedig a *sár* szó jelentésének kedvezőtlen jelentésárnyalatait az eddiginél is kedvezőtlenebbé tette. Az újságnak meg éppenséggel nem kellene

hergelnie a szakembereket és az igényesebb nyelvhasználatot elvárókat, ha a munkatársak azt akarják, hogy sokan, hogy minél többen megvásárolják és rendszeresen olvassák is írásaikat. Nem lenne jó megfeledezni arról, hogy az igényesebb olvasó a megvásárolt lapot is visszateheti a nappali asztalára, és ott is „felejtethi” azt, akár egy címben megjelenő szakszerűtlenül használt szó miatt is.

És hadd tegyem mindjárt hozzá: amit az imént elmondtam, az nem feltételezés, és nem kitaláció. Megtörtént dologról szóltam. A lányoméék jártak nálam, s a vejemnek, a kanizsai gyógyfürdő szakorvosának, mondom az aznapi *Magyar Szó* címében olvasott, általam automatikusan lektorált hírt: „Mohol határában gyógyiszapra letek.” Felvette a lapot, elolvasta a címet és ingerülten fakadt ki: „Mi az, hogy „gyógysár”?! Olyan nincs!” Majd visszafogottan tette hozzá: „Gyógykezelésre analizált és gondosan megmunkált *gyógyiszapot* használnak minden gyógyfürdőben.”, és letette a lapot.

Aznap a *Magyar Szó* fellapozatlanul maradt a nappali asztalán...

Hogy tükörfordítás-e, vagy eredeti, tehát magyar nyelven megfogalmazott-e a következő cím? – nem könnyű eldönteni (ezúttal azonban ennek eldöntése nem is fontos), mert stilisztikai szempontból visszatetsző, helyesírási szempontból pedig sajátosan érdekes esetre, (nem a címadó újságíró tévesztésére, és nem a lektor mulasztására), hanem a helyesírási szabályok alkalmazáskor megmutatkozó következetlenségre hívja fel az olvasó figyelmét. A két szóban forgó hiba (a stilisztikai és a helyesírási) egy címben való megjelenésének együtthatásaként pedig a cím megértésében és értelmezésében mutatkoznak nehézségek. A cím így hangzik: „**Hogyan kell tönkretenni egy két évtizedes koalíciót?**” (2015. február 26., csütörtök.)

Vizsgáljuk e címet előbb stilisztikai és értelmezhetőségi, megértetési szempontból! Mert amikor az olvasó csak átfutva olvassa el a címet, az a benyomása támad, hogy a címben valami nem stimmel, hogy valami miatt nem egészen érti, miről is van szó. Újra kell olvasnia. De miért is? Miért is értelmezhető nehezen? Elsősorban azért, mert az *egy* (határozatlan névelői és számnévi funkciójú) szavunk közvetlenül a *két* (a kettő számnév rövid változata) mellett áll, s ennek következtében egyszerűen bizonytalanná válik az, hogy az *egy* szavunknak (a számnévi és a határozatlan névelői) két szófaji funkciója közül melyik a mérvadó, melyik az éppen aktuális a *két* számnévi szavunk előtt. Ezt a bizonytalanságot még fokozza az a körülmény is, hogy ez a két szó együtt (egy hangsúly alá vont ejtés, illetve kötőjeles írás esetén /*egy-két*/ határozatlan

számnévi jelentéssel bír külön-külön álló jelentéseik mellett (az *egy-két* jelentése: kevés, néhány, nem sok), amely jelentések egyike-másika (át-hallás útján) futólagos olvasáskor zavaróan hat az olvasóra, s hogy ezt elhárítsa, újra kell, és pedig koncentráltabban és értelmező olvasással kell újraolvasnia a címet. Ám, ha tekintetbe vesszük, hogy az olvasók, vagy akkor veszik kezükbe a lapot, ha valamiről sürgősen tájékozódni akarnak, vagy kikapcsolódási-tájékozódó szándékkal, akkor egyik esetben sem feltételezhető róluk, hogy kaphatóak a cím értelmezésével való bíbelődésre, az azonban már igencsak elképzelhető, hogy az első esetben lecsapják az újságot (és „áldják” a szerzőt, a „bonyolult firkászt”), a másodikban pedig az, hogy kényelmesen továbblapoznak, ha valami olyan-nal találkoznak a címben, amit azonnyom-ban meg nem értenek. De, ha mégis a cím újraolvasására rászánja magát egyik-másik olvasó, akkor e vállalkozó szellemű olvasónak a címet két egységre (nyelvészeti szakki-fejezéssel: két *szólamra*) osztottan kell olvasnia. Az első szólamnak zárószava az **egy**, amelyet nyomatékosan ejtene hangos olvasás esetén (ezt a kövérbetűs írásmód érzékelteti), a második szólamban viszont az első két szót egybevonatban kell olvasnia, illetve egyetlen hangsúly és nyomaték alá vontan kellene ejtenie (amit pedig esetünkben a két szó egybeírása fejez ki), tehát leírva az első esetben így: „*Hogyan kell tönkretenni egy / kétévtizedes koalíciót?*” Ám más megoldás is lehetséges, ugyanis a cikkíró stilisztikai és értelmezhetőségi szempontból is igencsak megkönnyíthette volna az olvasók dolgát a *már* szó címbe való beillesztésével, tehát eképpen fogalmazva meg azt: „*Hogyan kell tönkretenni egy már két évtizedes koalíciót?*”

A másik kérdés, mint említettem, helyesírási jellegű, és a szavak egybe- és különírásának kérdéskörébe vág. Bár helyesírási kérdésekkel ezen írásban nem áll szándékomban foglalkozni, e cím kapcsán, és valóban csak e cím kapcsán, kivételt kell tennem, ugyanis a címben szereplő *két évtizedes* szókapcsolat írásmódja miatt kényszerülök a kivételtevésre, és pedig egyrészt annak okán, hogy már első pillantásra is bonyolultabb ez a kérdés az imént tárgyalt kérdésnél, sőt, technikailag is az: bonyolultabb, mert az írásmódot illetően annak kérdése merül fel, hogy mást jelent-e a *két évtizedes* szókapcsolat (így, két szóként, tehát különírottan), mint a *kétévtizedes* szóösszetétel, azaz egybeírottan. E kérdésfeltevés nem alaptalan, hiszen a *Helyesírási tanácsadó szótárban*, a régiben, hasonló esetre vonatkozóan találunk példát, többet is. Íme egy: *két emeletes ház* külön-külön írva a szavakat (tehát két olyan épületről van szó, amelyek egy- vagy többemeletesek, az emeletek száma tekintetében pe-

dig különbözhetnek egymástól), illetve a másik példa: *kétemeletes ház*, (egybeírottan: egy olyan ház, amelynek csak két emelete van, és egyel sem több!). Az egybe- vagy különírással tehát különböző tényállásokat érzékeltetünk, érzékeltethetünk. A *két évtizedes* szókapcsolat esetében azonban az írásmód kérdésének felvetése nem csak a fentebb egymással szembe állított két példacsoport folytán érdekes, hanem azért is, mert e kérdés eldöntésében eligazítást, segítséget sem a szóban forgó *Helyesírási tanácsadó szótár*, sem az emlegetett értelmező szótár nemcsak, hogy konkrétan nem nyújt, de még bonyolultabbá teszik a helyzetet azáltal, hogy az említett tanácsadó szótár *évtizedes* szavunk írásmódjára sem szóösszetételek, sem szószerkezetek írásmódjának esetére példát nem hoz fel, nem szolgáltat útbaigazítást, az értelmező szótár pedig példanyaga révén a két szó különírását szorgalmazza, s ily módon a szavak egybeírás-különírás elvét közvetett úton veti el. Pedig a szóban forgó fenti címből kiragadott két szóval sem különösebben nehéz a tanácsadó szótárból vett példa nyomán eltérő jelentésű példamondatokat konstruálni. Kísérjük meg! 1. példa: (a *két emeletes ház*, példáját alkalmazva, tehát különírottan így: *Hogyan kell tönkretenni egy két évtizedes koalíciót?* (Értelmezése: egy párt rossz politikai cselekményeinek következtében felbomlik ezen párt *másik két párttal már tíz-tíz éve tartó koalíciója*.) Természetesen, nem hallgatható el az *egy* szavunk ezen értelmezésben észlelhető zavaró hatása, főképpen akkor, ha hangsúlytalan marad, de ha olyan olvasatot produkálunk, amelyben a *két* szóval egyaránt hangsúlyos, akkor már a jelzett értelmezés lehetséges, bár ez esetben is tényként kell számolni azzal, hogy az efféle bonyolult közlési mód a mindennapi beszédben nem tanácsos, ugyanis a mindennapi nyelvhasználat, a mindennapi kommunikáció egyik legfontosabb követelménye a közlés beszélőtárs általi minél könnyebb megértése.

A 2. példa: *kétemeletes ház*, tehát az egybeírott változat, ez: *Hogyan kell tönkretenni egy kétévtizedes koalíciót?* Ennek a mondatváltozatnak az értelmezése a következő: egy párt rossz politikai cselekményeinek következtében felbomlik ezen párt *már húsz éve tartó koalíciója egy másik párttal*. A XI. Helyesírási szabályzat ez utóbbi írásmódot elvileg is, és példanyaga által is lehetővé teszi, de, amint azt fentebb említettem, az *évtizedes* szó esetében ezt a lehetőséget konkrétan nem támasztja alá, amivel a gyakorlati alkalmazás terén a szabályzatba foglalt eljárási elvvel szemben álló tényállást jelez.. Azonban az egybe- vagy különírás kapcsán elmondottaktól függetlenül a szóban forgó cím esetében a fentebb ajánlott, a **már** szóval kiegészített címváltozat a legmegfe-

lelőbb megoldás. Tehát az elfogadható megoldás a jelen helyzetben ez: *”Hogyan kell tönkretenni egy már két évtizedes koalíciót?”*²

Az újabb cím pedig a következő: **„Év végéig zavartalan lesz a vízellátás Óbecsén”** (2015. július 17., péntek). „Hogy milyen figyelmesek az óbecsei illetékesek!” – konstátálom a cím elolvasása után – „kis híján fél évvel előbb figyelmeztetik a város lakóit, hogy baj lesz a vízszolgáltatással a jövő év kezdetétől („... év végéig zavartalan lesz a vízellátás...” És azután? Hát azután, bizony, problémák várhatók. Addigra azonban a polgárok felkészülhetnek a kellemetlenségekre. Hiányolom ugyan az idézőjeles cím kezdetéről az ideillő pontosító határozott névelők (*az, ez*) egyikét, vagy másikát (emiatt arra gyanakszom, hogy fordításról van szó), de érdekel, hogy milyen okból állnak majd be a gondok, tehát elolvasom a tudósítást. Meglepetésemre a város vízellátási gondjainak azonnali megszűnését jelentő kút üzembe-helyezéséről értesülök. A tudósítás éppen ennek az eseménynek a megünneplése alkalmából tartott sajtótájékoztatón elhangzottakról szól. (A fordítással kapcsolatos gyanúm azonban beigazolódott: bizonyossá vált, hogy a sajtótájékoztatót szerb nyelven tartották, a határozott névelők egyike, az *az*, vagy másika, az *ez*, tehát azért maradt el a cím elejéről, mert a szerb nyelvű közlésből is hiányzott, de ott nem hiba következte, hanem a nyelv sajátosságai folytán.) Kitűnt továbbá az is, hogy az óbecsei község további három településének ivóvíz-ellátási gondjai is várhatólag ez év végére szűnnek meg, hisz elhangzott, hogy az előkészületek megtörténtek, és a jelek szerint a kivitelezési munkálatok sem maradnak el. Egyértelmű tehát, hogy a címben fordítási hiba van, annak ellenére, hogy magyarul fogalmazták meg szerb nyelven elhangzott információ alapján. E beszédben pedig az ivóvíz-ellátási gondok megszüntetésének időpontját illetően eképpen megfogalmazott kijelentés hangzott, hangozhatott el szerbül: *„Vodosnabdevanje Starog Bečjeja do kraja godine biće nesmetano.”* A kétféle tartalmi félreértést, a közigazgatási és az időbeli vonatkozású közül az elsőt, a jelek szerint, a községi elnök okozhatta azzal, hogy a város nevével a községet is jelölte nyilatkozatában, míg a másodikat, a város és a tudósításban említett három falu lakói ivóvíz-ellátási gondjai megszűnésének idejére utalót fordítási hiba okozta. Bizonyos, hogy a kijelentés kövérbetűs kiemeléssel jelzett része, a „... **do kraja godine.**” rész a félreérthetőség okozója, illetve az, hogy ez a rész a

² A XII. Helyesírási szabályzatra nem hivatkozhattam, mert ezidáig nem sikerül beszereznem, bár erre kísérletet tettem.

szerb nyelvi hangsúlyozástól függően magyarra fordítva két, egymástól lényegesen elkülönülő jelentéstartalmat fejez ki, és pedig: 1. "Óbecse vízellátása az év végére zavartalan lesz.", illetve: 2. "Óbecse vízellátása az év végéig zavartalan lesz." A cím alatti szövegtartalom alapján egyértelmű, hogy az első fordításváltozat a megfelelő, a második fordításváltozat alapján viszont az a következtetés vonható le, hogy a szövegtartalom figyelmen kívül hagyásával az adott szöveg cím nem fordítható le helytállóan.

Pontatlanság tekintetében más, mert valószínűleg nem szerbről fordított, „**A kis diáklétszám miatt aggódnak**” (2014. október 14., kedd) cím. Annak ellenére, hogy első olvasatra sem hat idegenszerűen, mégis zavaró, mert a *kis* szó hallatán – főképpen az iskolába indulók beiratásakor, vagy tanévkezdéskor (asszociatív előértelmezés következtében), a *kisdiák* jelentés vetődik fel elsőként az olvasóban, s ez már nem kapcsolható a *létszám* szóhoz, amelyhez az *alacsony* jelző illik. Ez utóbbi szóval a cím is pontosabb és igényességet sugalló lenne, már azért is, mert a köznapi nyelvhasználatban a *kis* melléknév az említett *alacsony* melléknévi jelentés mellett a *kevés* számnévi jelentésben is használatos. (Pl.: „Vettem egy *kis* elemőzsiát, egy *kis* harapnivalót.”) Tehát nyelvstilisztikai szempontból: „Az *alacsony diáklétszám miatt aggódnak*” a megfelelő cím.

És végül, eléggé lelketlenül arra kell emlékeztetnem, hogy ezúttal csak a lapban megjelent cikkek és tudósítások címeiben előforduló fordítási és egyéb nyelvi- nyelvhelyességi hibákat vettem szemügyre, a szövegbeli, nyelvi, nyelvhelyességi, szó-és toldalékhasználati hibákat, valamint nyelvstilisztikai kérdéskörökbe tartozóakat nem. Pedig ilyenek is vannak. Meg másmilyenek is. Például a lap vezetői és munkatársai által is szívesen, bár leginkább magukat védően hangoztatott objektív tájékoztatás témakörébe vágóakról, vagy a munkaköri kötelezettségekből adódó feladatok ellátásának kérdéskörébe sorolhatóakról figyelmet érdemlően nem szóltam. Pedig olvasóként igencsak érdekel, hogy a lap miért „futtatja” washingtoni tudóstóját, akinek Szerbia ottani reputációjáról valahogy nem sikerül semmi jót, de még rosszat sem kiderítenie, még az ország kormányfőjének látogatásának idején sem, ellenben az itthoni eseményekről, és az itteni, de még inkább a magyarországi államvezetésről és politikusokról Hillary Clinton ragyogásának fényétől elvakítottan igencsak lekezelően szól. No, persze, nem önmegtartóztató a szarkasztikus, sőt sértő kifejezések használatát illetően akkor sem, ha azon amerikai képviselőkről és közszereplőkről kell említést tennie,

akik, megsokallván a „jósándékú” Clinton-körökből eredő „bírálatokat” Szerbia, vagy, ne adj ég!, Magyarország politikai vezetőit veszik védelmükbe. Persze, azokkal sem kíméletes, akik Hillary Clintont merészelik bírálni.³

És végezetül arról is, hogy mi a teendő? A nyelvi hibák esetében az, hogy a munkatársaknak fel kell frissíteniük magyar- és szerb nyelvi grammatikai ismereteiket meg aztán többször kell kézbe venniük a két-nyelvű szótárakat, valamint egyik és másik nyelvi értelmező szótárát. Az objektív tájékoztatás kérdése kapcsán pedig talán mérlegelni kellene az arra illetékes tanácsnak, hogy a lap frissítése szempontjából elégséges megoldás-e például Gimpel Tibor szerkesztő mellé szerkesztő-segédet (ellenőrt?!) állítani, vagy más megoldást kellene találni ...

³ Bizonyosságul egy idézet A „Bengázi-nap az USA képviselőházában / **Hillary és a hét törvénykező teadálutános** / Ötmillió kidobva, ármány leleplezve, a gyanúsított megdicsőítve / - Hillary Clinton harmadik kampánysikere” című tudósításból (2015. október 24., 25. szombat-vasárnap): „A mindössze két szünet közbeiktatásával délelőtt 10-től este 9-ig tartó meghallgatás végén Hillary ugyanúgy ragyogott, mint amikor reggel belépve kezét fogott a bizottság tagjaival. (Kiemelte, B.F.) A 40 perccel a „tárgyalás” vége előtt bekövetkező köhögési rohama kivételével (amelyet nem lehet egerutat kereső mutatványként értelmezni, mert akkor történt, amikor a bizottság vezető demokratája méltatta tevékenységét, és tiltakozott a boszorkányüldözésre hasonlító eljárás miatt.” A szeplőlenség, a megdicsőítés, a ragyogás bizonyított... Tessenek ezt tudomásul venni!